

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

HỨA THỊ HOÀNG ANH

**ĐỜI SỐNG KINH TẾ - VĂN HOÁ CỦA NGƯỜI MÔNG
Ở HUYỆN PHÚ LƯƠNG TỈNH THÁI NGUYÊN
TỪ NĂM 1979 ĐẾN NĂM 2010**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ VIỆT NAM

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60.22.03.13

Người hướng dẫn khoa học: TS. Hoàng Ngọc La

Thái Nguyên - năm 2013

MỤC LỤC

Trang

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	3
3. Mục đích, đối tượng, nhiệm vụ và phạm vi nghiên cứu đề tài	4
3.1. Mục đích nghiên cứu.....	4
3.2. Đối tượng nghiên cứu	5
3.3. Nhiệm vụ nghiên cứu	5
3.4. Phạm vi nghiên cứu.....	5
4. Nguồn tư liệu và phương pháp nghiên cứu.....	5
4.1. Nguồn tư liệu.....	5
4.2. Phương pháp nghiên cứu.....	6
5. Đóng góp của luận văn.....	6
6. Cấu trúc của luận văn.....	6
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI MÔNG Ở HUYỆN PHÚ	
LƯƠNG TỈNH THÁI NGUYÊN	8
1.1. Địa bàn cư trú.....	8
1.2. Nguồn gốc tộc người.....	11
1.2.1. Khái quát về người Mông trước khi đến huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên	11
1.2.2. Người Mông ở Phú Lương (Từ năm 1979 đến năm 2010).....	15
Chương 2. ĐỜI SỐNG KINH TẾ CỦA NGƯỜI MÔNG Ở PHÚ	
LƯƠNG TỈNH THÁI NGUYÊN TỪ NĂM 1979 ĐẾN NĂM 2010	20
2.1. Tập quán trong đời sống kinh tế của người Mông ở huyện Phú Lương.....	20
2.1.1. Trong nông nghiệp	20

2.1.2. Nghề thủ công trong gia đình.....	34
2.1.3. Trong khai thác nguồn lợi tự nhiên.....	43
2.1.4. Trao đổi hàng hoá.....	45
2.2. Những chuyển biến trong đời sống kinh tế của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên.....	45
2.3. Đời sống vật chất.....	49
2.3.1. Đồ ăn, uống, hút.....	49
2.3.2. Trang phục	54
2.3.3. Nhà ở.....	57
Chương 3. VĂN HOÁ TINH THẦN CỦA NGƯỜI MÔNG Ở HUYỆN PHÚ LƯƠNG TỈNH THÁI NGUYÊN TỪ NĂM 1979 ĐẾN NĂM 2010.....	60
3.1. Tổ chức xã hội.....	60
3.2. Các tập quán liên quan đến chu kỳ đời người.....	73
3.3. Tôn giáo, tín ngưỡng.....	84
3.4. Văn nghệ dân gian.....	91
KẾT LUẬN.....	99
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	102
PHỤ LỤC	

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong lịch sử hình thành và phát triển của mỗi dân tộc, kinh tế và văn hoá là những yếu tố quan trọng có mối liên hệ mật thiết với nhau và là nền tảng cho sức mạnh của mỗi quốc gia, dân tộc.

Kinh tế là những hoạt động đầu tiên để giải quyết nhu cầu cái ăn, cái mặc và mang tính đa dạng. Trong quá trình vận động và phát triển của mình, các dân tộc dựa vào những điều kiện đặc trưng riêng có mà hình thành nên những loại hình kinh tế đặc trưng. Mặc dù vậy, sự giao thoa, đan xen, hỗ trợ lẫn nhau giữa các nền kinh tế trong quá trình vận động và phát triển là khá phổ biến.

Văn hoá là một hệ thống hữu cơ các giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo và tích lũy trong quá trình hoạt động thực tiễn trong sự tương tác giữa con người với môi trường tự nhiên và xã hội mình. Văn hoá là động lực, là định hướng, là kết quả nhân văn của một nền kinh tế lành mạnh. Tất cả các dân tộc trong quá trình vận động và phát triển của mình đều phải có một hướng đi chung nhằm thực hiện các mục tiêu kinh tế, chính trị, xã hội và nâng cao đời sống vật chất tinh thần cho nhân dân. Vì vậy, trong công cuộc xây dựng và phát triển đất nước hiện nay, Đảng ta xác định: *“Phát triển nền kinh tế thị trường định hướng XHCN phù hợp với đặc điểm, điều kiện từng vùng, đảm bảo cho cộng đồng các dân tộc khai thác thế mạnh địa phương làm giàu cho mình, cho đất nước”* (Nghị quyết hội nghị Ban chấp hành Trung ương Đảng lần thứ 7 khoá XI) và *“Phát huy mạnh mẽ tính đa dạng, bản sắc độc đáo của các dân tộc anh em làm phong phú thêm nền văn hoá chung của cả nước”* (Nghị quyết Trung ương 5 khoá VIII của Đảng).

Nằm trong một quốc gia đa dân tộc, dân tộc Mông được coi là thành viên quan trọng trong cộng đồng các dân tộc thiểu số ở Việt Nam, thuộc nhóm ngôn ngữ Mông - Dao gồm 3 nhóm chính: Mông Trắng, Mông Hoa và Mông Đen. Địa bàn sinh sống của người Mông chủ yếu ở vùng núi cao của các tỉnh Đông và Tây Bắc Việt Nam như Hà Giang, Lào Cai, Lai Châu, Sơn La, Tuyên Quang, Thái Nguyên....

Theo số liệu của cuộc *Tổng điều tra dân số và nhà ở năm 2009* thì người Mông ở Việt Nam có dân số là 1.068.189 người, đứng thứ 8 trong bản danh sách các dân tộc ở Việt Nam. Bằng sức mạnh cộng đồng và khả năng sáng tạo của mình, người Mông ở Việt Nam đã xây dựng cho mình một đời sống kinh tế văn hoá đặc thù của cư dân vùng núi cao, phù hợp với đặc điểm tự nhiên và truyền thống sản xuất của tộc người mình.

Thái Nguyên là một tỉnh miền núi phía Bắc với gần 20 dân tộc anh em, người Mông ở Thái Nguyên tập trung khá đông đảo, nhiều nhất là ở các huyện Võ Nhai, Đồng Hỷ, Định Hoá, Phú Lương. Theo số liệu của cuộc tổng điều tra dân số và nhà ở năm 2009 thì người Mông ở Thái Nguyên có dân số là 7.230 người chiếm 0,6 % dân số toàn tỉnh và là 1 trong 8 dân tộc có số lượng đông nhất tại Thái Nguyên. Tại đây, địa bàn sinh sống chủ yếu của người Mông là những vùng núi cao, sống gắn bó hoà hợp với các dân tộc anh em.

Phú Lương là huyện miền núi nằm ở vùng phía bắc của tỉnh Thái Nguyên, nằm trong toạ độ địa lý từ 21.036 đến 21.055 độ vĩ bắc, 105.037 đến 105.046 độ kinh đông; phía bắc giáp huyện Chợ Mới (tỉnh Bắc Kạn), phía nam và đông nam giáp thành phố Thái Nguyên, phía tây giáp huyện Định Hoá, phía tây nam giáp huyện Đại Từ, phía đông giáp huyện Đồng Hỷ; huyện lỵ đặt tại thị trấn Đu, cách trung tâm thành phố Thái Nguyên 22km về phía bắc (theo Quốc lộ 3). Tại đây, người Mông sống chủ yếu tại các xã có địa

hình núi cao, thường là núi đá xen lẫn. Người Mông ở đây sống tập trung chủ yếu ở các xã Động Đạt, Phú Đô, Yên Lạc trong đó đông nhất là tại xã Động Đạt. Người Mông ở Thái Nguyên nói chung và Phú Lương nói riêng chủ yếu mới di chuyển từ các tỉnh Cao Bằng, Hà Giang về do cuộc chiến tranh biên giới năm 1979. Tuy nhiên bằng sức mạnh cộng đồng và khả năng sáng tạo của mình người Mông ở Phú Lương đã sáng tạo và phát huy những loại hình kinh tế và những nét văn hoá mang đặc thù của dân tộc mình song cũng phù hợp và mang nét đặc trưng của Thái Nguyên và Phú Lương.

Xuất phát từ ý nghĩa khoa học và thực tiễn cuộc sống, nhằm góp phần nhỏ vào tìm hiểu những đặc điểm kinh tế văn hoá của người Mông ở Việt Nam nói chung và ở Phú Lương - Thái Nguyên nói riêng cũng như nâng cao ý thức trách nhiệm, tăng cường khối đại đoàn kết toàn dân, bảo tồn những giá trị văn hoá truyền thống dân tộc trong công cuộc xây dựng nông thôn mới đang được phát động trên cả nước hiện nay và đặc biệt là nâng cao nhận thức về lịch sử Việt Nam để phục vụ cho việc giảng dạy lịch sử địa phương, tôi quyết định chọn đề tài : **“Đời sống kinh tế - văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên từ năm 1979 đến năm 2010”** làm đề tài cho luận văn tốt nghiệp của mình

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Trong lịch sử nghiên cứu về các dân tộc Việt Nam, có nhiều nghiên cứu về dân tộc Mông của các nhà khoa học trong và ngoài nước. Trong quá trình nghiên cứu, tôi đã tiếp cận được với một số tác phẩm của các tác giả có liên quan đến đề tài nghiên cứu, trong đó có thể kể đến một số công trình nghiên cứu sau:

"*Lịch sử người Mèo*" của học giả nước ngoài Savina F.M xuất bản tại Hồng Kông năm 1924 do học giả Trương Thọ dịch, cho biết một cách khái quát về lịch sử di cư, tên gọi, nguồn gốc của người Mông trên thế giới.

"*Dân tộc Mông ở Việt Nam*" của các tác giả Cur Hoà Vân và Hoàng Nam - NXB văn hoá dân tộc - 1994 đã phác hoạ được một cách khá đầy đủ về mọi mặt kinh tế, văn hoá, xã hội của dân tộc Mông ở Việt Nam nói chung đồng thời cũng là nguồn tư liệu để tìm hiểu về đời sống kinh tế, văn hoá, xã hội của dân tộc Mông tại Phú Lương, Thái Nguyên.

Tác phẩm "*Địa chí Thái Nguyên*" xuất bản năm 2009, Nxb Chính trị quốc gia trình bày khá rõ nét và cơ bản về kinh tế, văn hoá, xã hội của các dân tộc ở Thái Nguyên trong đó có người Mông.

"*Văn hoá Mông*" của Trần Hữu Sơn - NXB văn hoá dân tộc - 1995 đã đề cập khá sâu sắc về nét văn hoá cổ truyền của dân tộc Mông.

"*Văn hoá tâm linh của người HMông ở Việt Nam truyền thống và hiện tại*" do Vương Duy Quang viết, NXB văn hoá thông tin và Viện văn hoá Hà Nội xuất bản năm 2005 đã giới thiệu khía quát về lịch sử di cư, địa vực cư trú và tộc danh của người Mông ở Việt Nam. Tác giả cuốn sách cũng đề cập đến những nét chung về đời sống kinh tế, đời sống xã hội của người Mông nói chung.

"*Cộng đồng các dân tộc Việt Nam*" - NXB giáo dục Việt Nam - 2010 giới thiệu sơ lược về 54 dân tộc anh em cùng sinh sống trên đất nước ta, trong đó có dân tộc Mông.

Các tác phẩm trên là nguồn tài liệu quý báu giúp cho tôi tiếp cận và nghiên cứu một cách hệ thống, toàn diện vấn đề kinh tế, văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên.

3. Mục đích, đối tượng, nhiệm vụ và phạm vi nghiên cứu đề tài

3.1. Mục đích nghiên cứu

Hệ thống lại các đặc điểm kinh tế - văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên. Qua nghiên cứu, đề xuất các giải pháp giữ gìn và bảo tồn các giá trị văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên.

Ngoài ra, công trình cố gắng cung cấp cho giáo viên và học sinh những hiểu biết về dân tộc thiểu số nói chung và của tộc người Mông nói riêng ở địa phương cụ thể để phục vụ cho việc dạy và học lịch sử địa phương.

3.2. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là về đời sống kinh tế và văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên. Trong đó nghiên cứu đời sống kinh tế bao gồm nghiên cứu về tập quán sản xuất trong kinh tế nông nghiệp, khai thác nguồn lợi tự nhiên, thủ công nghiệp và trao đổi hàng hoá. Nghiên cứu về văn hoá bao gồm những lĩnh vực trong đời sống vật chất và đời sống tinh thần

3.3. Nhiệm vụ nghiên cứu

Nghiên cứu khái quát vị trí địa lí, điều kiện tự nhiên, đặc điểm kinh tế, xã hội văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương từ năm 1979 đến năm 2010, làm rõ những đổi thay trong đời sống vật chất tinh thần, xác định những đặc điểm cần bảo tồn và phát huy trong quá trình gìn giữ những bản sắc văn hoá dân tộc.

3.4. Phạm vi nghiên cứu

Về không gian, đề tài nghiên cứu trên địa bàn huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên tập trung vào các xã có nhiều người Mông sinh sống như Động Đạt, Phú Đô, Yên Ninh ...

Về thời gian, đề tài nghiên cứu đời sống kinh tế và văn hoá của người Mông ở đây từ năm 1979 đến năm 2010 nghĩa là từ khi người Mông bắt đầu di cư về huyện Phú Lương đến năm 2010.

4. Nguồn tư liệu và phương pháp nghiên cứu

4.1. Nguồn tư liệu

Nguồn tư liệu thành văn bao gồm các công trình nghiên cứu và các tác phẩm viết về nguồn gốc cộng đồng dân tộc, những nét văn hoá truyền thống đặc sắc, lí luận về dân tộc; nghị quyết hội nghị BCH Trung ương Đảng lần thứ VII, vấn đề dân tộc và chính sách dân tộc của Đảng cộng sản Việt Nam do Ban tư tưởng văn hoá trung ương xuất bản ...

Bên cạnh đó, tác giả còn tham khảo các tác phẩm thông sử và các sách chuyên khảo, các bài viết về đời sống kinh tế văn hoá của người Mông.

Nguồn tư liệu thực địa và điền dã: Bao gồm sự quan sát cảnh quan, phỏng vấn những người có tuổi, hiểu biết về đời sống kinh tế và văn hoá người Mông như trưởng thôn, trưởng bản, thầy cúng, thầy thuốc, nông dân ... để tìm hiểu đời sống kinh tế và văn hoá của người dân Mông ở Phú Lương.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

Trong quá trình nghiên cứu tôi sử dụng 2 phương pháp chủ yếu là phương pháp lịch sử và phương pháp logic nhằm tìm hiểu các vấn đề mà đề tài nghiên cứu.

Ngoài ra tôi còn kết hợp với phương pháp điền dã dân tộc học để tìm hiểu thực tế.

5. Đóng góp của luận văn

Đề tài tái hiện bức tranh về đời sống kinh tế - văn hoá của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên từ năm 1979 đến năm 2010.

Qua nghiên cứu góp phần định hướng những giải pháp nhằm ổn định, nâng cao đời sống kinh tế của người Mông ở Phú Lương tỉnh Thái Nguyên, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hoá vật chất và văn hoá tinh thần của đồng bào. Luận văn còn có tác dụng trở thành tài liệu lịch sử địa phương phục vụ cho giảng dạy lịch sử địa phương.

6. Cấu trúc của luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, đề tài được cấu trúc làm ba chương:

Chương I: Khái quát về người Mông ở huyện Phú Lương

Chương II: Đời sống kinh tế của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên từ năm 1979 đến năm 2010

Chương III: Văn hoá vật chất và văn hoá tinh thần của người Mông ở huyện Phú Lương tỉnh Thái Nguyên từ năm 1979 đến năm 2010

LƯỢC ĐỒ HÀNH CHÍNH HUYỆN PHÚ LƯƠNG

